

ФОРМИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ В УКРАЇНІ

Катерина Дмитрівна КУЦЕНКО,

*секретар судового засідання Держинського
районного суду м. Харкова*
<https://orcid.org/0000-0002-3971-8015>

Проблема забезпечення прав людини на сучасному етапі державотворення має важливе значення, адже за умов становлення демократичної, соціальної та правової держави забезпечення поваги і додержання прав людини набули глобальних масштабів, зокрема в основній сфері життєдіяльності людини – сфері праці.

Одне з провідних місць у вітчизняній та зарубіжній доктрині права належить питанню захисту трудових прав працівників будь-якої сфери життєдіяльності, зважаючи на цінність гарантій та можливість ефективної реалізації працівниками своїх трудових прав. Безсумнівно, захист законних інтересів, а також суб'єктивних прав в межах відповідної форми захисту є об'єктивною необхідністю. Ефективність діяльності органів державної влади, ступінь демократичності держави загалом оцінюються саме за рівнем захисту прав людини та громадянина у суспільстві. Створення і функціонування всеохоплюючої системи захисту трудових прав є важливою юридичною гарантією їх забезпечення. У науковій царині та практичній діяльності визначення форм, способів захисту цих прав та механізмів їх реалізації є важливим завданням.

Значна кількість вчених у своїх наукових працях зосереджують увагу на проблемі захисту прав людини та громадянина. Окремі аспекти захисту трудових прав працівників були предметом дослідження Н. Б. Болотіної, В. В. Бонглаб, А. П. Вершиніна, Н. Д. Гетьманцевої, В. В. Гладкого, С. І. Запари, І. В. Лагутіної, П. Д. Пилипенка, В. Г. Ротаня, М. П. Стадника, В. І. Теремецького, Г. П. Тимченка, Н. А. Циганчук, О. В. Яснолобова та інших правників. Актуальність теми дослідження обґрунтовується недостатнім ступенем її наукової розробки. Варто зауважити, що форми захисту трудових прав працівників суду в Україні дотепер не були предметом комплексного дослідження.

Статтею 55 Основного Закону України проголошено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1]. Отже, Конституція України декларує право кожного на судовий захист як одне з основоположних, універсальних та конституційних прав людини.

Відповідно до положень ст. 3 ЦПК України, кожна особа має право в установленому порядку звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів [2].

Г. П. Тимченко визначає право на захист як можливість володаря права самому вчиняти юридично значущі активні дії. Відмінність права на захист від інших прав такого типу полягає у тому, що це право має самостій-

не значення у механізмі правового регулювання й у вищому ступені фіксує свободу правомірної поведінки суб'єктів права [3, с. 8].

І. В. Лагутіна розглядає поняття захисту трудових прав та інтересів працівників будь-якої сфери діяльності у широкому і вузькому значеннях. Саме так у широкому значенні захист трудових прав та інтересів працівників безпосередньо пов'язаний з реалізацією захисної функції трудового права, яка, зі свого боку, відображає захисну функцію держави [4, с. 7]. Йдеться про забезпечення державних гарантій трудових прав працівників, визначення високого рівня умов праці, встановлення відповідальності за їх порушення. У вузькому значенні захист трудових прав та інтересів працівників пов'язаний із забезпеченням додержання трудових прав, попередженням і профілактикою їх порушень, реальним поновленням незаконно порушених прав і встановленням трудовим законодавством та діями відповідних органів ефективної відповідальності роботодавців за порушення трудових прав працівників [4, с. 7].

Враховуючи викладене пропонуємо авторське тлумачення поняття «захист трудових прав працівників суду», під яким необхідно розуміти законодавчо регламентований специфічний спосіб захисту, особливістю якого є те, що він здійснюється безпосередньо через подання позовної заяви до незалежного та неупередженого судового органу з вимогою про визнання, відновлення порушеного трудового права чи усунення перешкод у реалізації власних трудових прав відповідно до конституційних принципів і в порядку, передбаченому національним процесуальним законодавством.

Здійснення права працівника суду на захист своїх трудових прав та інтересів включає: оцінку працівником суду, права та інтереси якого порушуються, оспорується чи не визнаються, обставин і характеру порушення; вибір відповідної форми захисту (юрисдикційної чи неюрисдикційної); вибір способу захисту залежно від обраної форми захисту.

Пропонуємо зосередити особливу увагу на формах захисту трудових прав працівників загалом, а також працівників суду, зокрема.

В юридичній літературі існує точка зору, згідно з якою під формою захисту суб'єктивних прав варто розуміти комплекс внутрішньо впорядкованих організаційних заходів по захисту суб'єктивних прав, що протікають в рамках єдиного правового режиму [5, с. 17].

Слушною є думка Т. А. Несторової, яка під формою захисту розуміє вид юридичної діяльності, в якій протікають охоронні правовідношення з приводу трудового права, і виділяють чотири форми захисту (судова, управлінська, суспільна та безпосередня) [6, с. 54].

У дисертаційній роботі І. В. Лагутіна розглядає форми захисту як порядок юридичної діяльності із забезпечення та дотримання прав. Виходячи із зазначеного, авторка формулює поняття форми захисту трудових прав та інтересів працівників як діяльність уповноважених органів, працівника або його представника (професійної спілки) із захисту трудових прав та законних інтересів, які виявляються у застосуванні передбачених законодавством способів і заходів, спрямованих на припинення і попередження порушень трудового законодавства, поновлення порушених трудових прав і відшкодування заподіяної шкоди [4, с. 7].

Відтак, усі автори поділяють думку, що форма захисту розглядається як діяльність. Відповідно форма захисту прав та інтересів є порядком здійснення діяльності, елементом діяльності із захисту трудових прав та інтересів. Водночас, досліджувана категорія об'єднує в собі ряд дій організаційного характеру (процедурного або процесуального), що реалізуються в межах єдиного правового режиму.

Загальновідомо, що в теорії права форми захисту прав та інтересів поділяються на два види: юрисдикційну і неюрисдикційну.

Юрисдикційна форма захисту трудових прав та інтересів працівників – це діяльність передбачених законом органів (органів із розгляду трудових спорів, органів з нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю) із захисту порушених або оспорюваних прав та інтересів [4, с. 7-8].

Щодо захисту як виду юрисдикційної діяльності А. П. Вершинін, вдається до звуження її змісту, адже лише юрисдикційною діяльністю компетентних органів не вичерпується зміст захисту, в яку повинна бути включена й діяльність самих сторін трудового правовідношення [7, с. 12-13].

Сутність аналізованої форми в контексті теми дослідження полягає в тому, що працівники суду, права і законні інтереси яких порушено неправомірними діями, можуть звернутися за захистом до державного чи іншого компетентного органу, який зобов'язаний вжити необхідних заходів для поновлення порушеного права, припинення правопорушення та відшкодування заподіяної шкоди.

Стосовно неюрисдикційних форм захисту, то вони полягають в передбаченні дій працівників суду або їх представників із захисту трудових прав та інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звернення до відповідних юрисдикційних органів (судів, адміністративних органів тощо).

Розглядаючи форми захисту трудових прав та інтересів працівників судових органів, варто зауважити, що залежно від суб'єкта, уповноваженого застосовувати передбачені законодавством способи і засоби, виокремлюють такі: 1) індивідуальний захист (самозахист); 2) колективний захист (через профспілки, систему колективних угод і колективних договорів, органи з вирішення трудових спорів); 3) державний захист (судовий захист, державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю).

Отже, дослідивши та проаналізувавши форми захисту трудових прав працівників суду в Україні пропонуємо такі шляхи вдосконалення національного законодавства:

1) запровадити та реалізувати ідеологію поваги до гідності працівників суду, їх трудових прав;

2) із метою посилення захисту трудових прав та інтересів працівників (зокрема, працівників суду) у новому Трудовому кодексі України варто закріпити форми, способи та порядок їхнього захисту, механізм реалізації права працівників на самозахист своїх трудових прав та інтересів;

3) задля урегулювання та оптимізації механізмів забезпечити звернення працівників суду до компетентних органів (зокрема, судових), а також здійснення судочинства у цих справах та виконання рішень, ухвалених судами в результаті їх розгляду;

4) щоб ухвалювати обґрунтовані та вмотивовані рішення, необхідно створити спеціалізований незалежний орган, який здійснюватиме розгляд

виключно тієї категорії справ, що подаються працівниками судових органів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.12.2020).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 24.12.2020).
3. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2002. 20 с.
4. Лагутіна І. В. Форми захисту трудових прав працівників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2007. 22 с.
5. Бутнев В. В. К понятию механизма защиты субъективных прав. Субъективное право: проблемы осуществления и защиты. Владивосток, 1989. С. 9-17.
6. Нестерова Т. А. Защита трудовых прав в России: юридическая сущность и приоритетная роль государственных органов: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.05. Пермь, 2005. 511 с.
7. Вершинин А. П. Меры защиты субъективных прав по гражданскому законодательству. *Проблемы совершенствования законодательства о защите субъективных гражданских прав*: сб. науч. тр. Ярославль, 1988. С. 12-13.